

**HORIJIY DAVLATLARDA ZAMONAVIY UCHUVCHISIZ UCHISH
APPARATLARINI ISHLATISHGA QO'YILADIGAN AYRIM TALABLAR**

Magrubov Mansur Mirkomilovich
O'zbekiston Respublikasi IIV xodimi

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi kunda xalqaro huquq tizimida va jahon hamjamiyatining normativ huquqiy hujjatlarida uchuvchisiz uchish qurilmalari (dronlar)ning tarifi va ularni tartibga solishning yagona huquqiy hujjati mavjud emasligini o'rganganlik darajasi tahlili haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Uchuvchisiz uchish qurilmasi, dron, havo hududi, shaxsiy hayotga aralashuv, taqiqlangan hududlar, taqiqlangan balandlik.

Аннотация: В статье рассматривается анализ уровня осознания отсутствия в действующей международной правовой системе и нормативных правовых документах мирового сообщества единого правового документа, регламентирующего тарифообразование и регулирование беспилотных летательных аппаратов (дронов).

Ключевые слова: Беспилотный летательный аппарат, dron, воздушное пространство, вторжение в частную жизнь, зоны ограниченного доступа, ограниченная высота полета.

Abstract: The article examines the analysis of the level of awareness of the absence in the current international legal system and regulatory legal documents of the world community of a single legal document regulating the pricing and regulation of unmanned aerial vehicles (drones).

Keywords: Unmanned aerial vehicle, drone, airspace, invasion of privacy, restricted areas, restricted flight altitude.

Yangi avlod texnologiyalarini bugun kashf etilishi yangilikka aylanmay qoldi guyo. Lekin, insonlarni ba'zi bir sohalarda mushkullarini osonlashtirib berayotgan texnologiyalar ham talaygina topiladi.

Sun'iy intellekt va nano texnologiyalar shiddat bilan rivojlanib, yangidan yangi texnologiyalar, qurilmalar paydo bo'lmoqda hamda ixtiro qilinmoqda. Yaratilayotgan va ixtiro qilinayotgan yangi qurilmalar oldingi avlodiga nisbatan anchayin aqilli hamda o'lchamlarining kichikligi bilan farq qiladi. Insonlar og'ir mehnatini yengillashtirish hamda ishlab chiqarish sohasini yangi o'rinlarga olib chiqmoqda.

Uchuvchisiz uchish qurilmalari huddi shunday sohalardan biri bo'lib, hozirgi kunda shiddat bilan rivojlanmoqda hamda fuqarolik jamiyatidagi har bir sohaga kirishga ulgurdi. Yaqin o'n yillarda havo hududlarini uchuvchisiz uchish qurilmalari

(dronlar) egallab olishi hamda ularni boshqaruvchi operatorlar hamda manfaatdor tomonlar orasidagi mojaroga aylanishi kutilmoqda.

Hozirda dunyoda juda katta qiziqish uygʻotib, shu bilan birga ishlatilib kelinayotgan dronlar yoki boshqacha qilib aytadigan boʻlsak kopter(multikopter)larni (keyingi oʻrinlarda **“dronlar”** deb yuritiladi) turli davlatlarning hududlarida ishlatishda, qonunchiligida qoʻyiladigan talablar bir biridan farq qiladi.

Dunyo hamjamiyatida turizm, qishloq xoʻjaligi, kinomatografiya arxeologiya, harbiy va boshqa sohalarida asosan dronlarning trikopter, kvadrokopter, oktokopter va geksakopterlar kabi turlari ancha ommalashgan.

Ushbu dronlar asosan parak(rotor)larning soni, hajmi, tuzilishi, uchish tezligi, uchish masofasi, uchish balandligi, vazni, foto hamda videotasvirga olish, yuk koʻtarish, boshqarish tizimi va shu kabi boshqa funksiyalari bilan bir biridan farq qiladi. Hozirda dronlarni ishlab chiqarayotgan korxonalar talab va takliflarni hisobga olib, ularni yangi funksiyalar bilan jihozlab, shakl jihatidan ham oʻzgartirib, takomillashtirib borishmoqda.

Bugungi kunda dunyo hamjamiyatida dronlarni ishlab chiqarish boʻyicha hech qanday yagona shakl, bajarish funksiyalari yoki taktik texnik xususiyatini belgilab beruvchi yagona normativ huquqiy hujjat qabul qilinmagan. Bu esa ishlab chiqaruvchi korxona oʻzi xoxlagan dizaynda va koʻrinishda ishlab chiqarishi hamda sotishi mumkin degani.

Keling dast avvval, yuqorida ommalashgan dronlar haqida qisqacha toʻxtalib oʻtsak.

Trikopter- bu uch parakka ega boʻlgan, soatiga 60-70 km. harakat qila oladigan, shu bilan birga oʻta tez bir yoʻnalishdan boshqa yoʻnalishga xolatini oʻzgartira oladigan uchuvchisiz uchuvchi qurilma. Ushbu turdagi dronlar boshqa dronlarga nisbatan kamroq ommalashgan.

Kvadrokopter- bu toʻrt parakka ega boʻlgan, hozirda juda ommalashgan, turli vazifalarni bajarish qobiliyati va boshqarish jixatidan qulay boʻlgan uchuvchisiz uchuvchi qurilma. Ushbu dron yordamida hozirda turli foto va video tasvirlar onlayn vaqtda televideniya orqali namoyish qilinsa, xususiy korxonalar, tadbirkorlar hattoki dehqonlar tomonidan oʻz hududlarini nazorat qilish hamda qoʻriqlashda foydalanib kelishmoqda. Hattoki baʼzi bir davlatlar pochta joʻnatmalarini va yuklarni aholiga yetkazish bilan bogʻliq xizmatlarda sinov tariqasida ishlatilib kelinmoqda. Ushbu turdagi dronlar hozir keng ommalashgan boʻlib, turli soha vakillari tomonidan faol ishlatilib kelinmoqda.

Geksakopter- oltiparakka ega, tez harakatlanish qobiliyatini oʻzida mujassam etgan (masalan, baʼzi bir takomillashtirilgan modellarda uchish tezligi 100-110 km/s yetadi), 25-30 kg.gacha yuk koʻtarish qobiliyatiga ega va 12 km. masofagacha ucha oladigan, oʻlchamlari bilan boshqa dronlardan ajralib turadigan oʻchuvchisiz uchuvchi qurilma.

Ushbu turdagi dronlar ichki yonuv dvigateli bilan jihozlanib, batareyalar bilan jihozlangan dronlarga nisbatan ko'proq vaqt uchish qobiliyatiga ega. O'z navbatida vazni jixatidan ham nisbatan yuqoridagi ikki turdagi dronlardan og'irroq hisoblanadi. Hozirgi kunda ushbu turdagi dronlar kinomatografiya va televideniya sohasida turli video va foto tasvirlarni olishda ishlatiladi. Ushbu dronning bir parraig ishlamay qolgan taqdirda ham qo'llab tushmaydi, operator bilan aloqa yo'qolgan taqdirda dastlabki uchish nuqtasiga qaytadi. Shu o'rinda aytib o'tish joizki, qolgan dronlarning turlariga ham ushbu funksiya hozirda o'rnatilmoqda.

Oktokopter- sakkiz parakli, katta hajmli o'chuvchisiz uchuvchi qurilma. Ushbu dron qolgan dronlarning barcha funksiyalari bilan jihozlangan, ancha takomillashtirilgan turi hisoblanadi.

Hozirgi vaqtda ushbu turdagi dronlar yordamida harbiy ma'lumotlarni yig'ishda, joylarning topografik haritalarini chizishda, aylanish qobiliyatiga ega video va foto kameralarni o'rnatib joylarning to'liq panoramasini tasvirga olishda hamda og'ir yuklarni tashishda ishlatilib kelinmoqda.

Ba'zi ma'lumotlarga qaraganda dushmanni yo'q qilish uchun ushbu dronlar o'q otar qurollar bilan ham jihozlanayotgan ekan.¹

O'z hududi havfsizligini ta'minlash va dronlarni uchirish tartibini belgilash maqsadida, ba'zi bir davlatlar o'z qonunchiligida ularga nisbatan qator talablar hamda taqiqlar qo'ya boshladi.

Masalan, Bellorussiya davlatida 100 metr, Gruziya, Buyuk Britaniya, Avstriya, Chexiya va AQSh davlatlarida 122 metr, Avstraliyada 123 metr balandlikdan yuqoriga dronlarnio'chirish mumkin bo'lmasa, Vetnam davlatiga dronlarni olib kirish va ishlatish qonun bilan taqiqlangan.²

Turistik sayyoxatga chiqishdan oldin tashrif buyuradigan davlatning dronlarni ishlatish va olib kirishga qo'yilgan talablarini oldindan o'rganib chiqish tavsiya etiladi. Dunyo davlatlarning qonunchiligida dronlarni olib kirish, ularni ishlatishga qo'yilgan talablarni o'rganib chiqib, asosan quyidagi talablar ko'p davlatlarda asosan kichik farq bilan uchrashi ma'lum bo'ldi. Bular,

- ❖ Odamlar gavjum joylar va odamlarning ustida uchirish;
- ❖ Davlat idoralari, jamoat joylari, parklar, istirohat bog'lari, huquqni muhofaza qilish organlarning ma'muriy binolari yaqinida;
- ❖ Qo'riqlovga olingan va toifalangan ob'ektlar va ularning yaqin xududlarida;
- ❖ Aeroportlar, temir yo'l bekatlari, avtoturargohlar va yer osti inshootlarida;
- ❖ Tungi vaqtlarda (ba'zi davlatlarda);
- ❖ Xususiy uylarning ustida va ularga 50 metr yaqin masofada;
- ❖ Jazoni ijro etish muassasalarining usti va yaqinida;
- ❖ Davlat chegarasiga yaqin joylarda uchirish taqiqlanadi.

¹ <https://www.moyo.ua/news/chem-otlichaetsya-trikopter-kvadrokopter-oktokopter-geksakopter-4-tipa-dronov.html>

² https://4vision.ru/national_rules

Dronlarni uchirish uchun ko'p davlatlarda oldindan ariza yozilib ruxsat olinishi belgilab qo'yilgan. Ayrim davlatlar dronlarni uchirishdan oldin ularni markirovka (belgi) qo'yilib, uchirishi mumkin bo'lgan xududlar ro'yxatlari beriladi. Ko'p davlatlarning qonunchiligida ro'yxatdan o'tmasdan turib uchirish uchun ruxsat etilgan dronlarning vazni belgilangan.

Masalan, Buyuk Britaniya, Armeniyada 250gr.gacha, Irlandiyada 1 kg.gacha, Tayland, Avstraliyada 2 kg.gacha, Kiprda 3 kg.gacha, Gruziya, Birlashgan Arab Amirliklarida 5 kg.gacha, Xitoy, Singapurda 7 kg.gacha, AQShda 25 kg.gacha (har bir shtatda dron ishlatish bo'yicha alohida o'z qarori mavjud), Kanadada 35 km.gacha og'irlikdagi dronlarni uchirish mumkin. Vazni qonunda belgilangan me'yordan oshib ketgan taqdirda ro'yxatdan o'tkazish majburiy hisoblanadi. Hattoki, ba'zi davlatlarda vazni og'ir dronlarni uchirish uchun uchuvchilik guvohnomasi talab etiladi.

Shu bilan birgalikda, yoshi 16 yoki 18ga to'lmagan fuqarolarga dronlarni uchirish ko'p davlatlarda taqiqlangan. Qator davlatlarda operator o'z dronini ko'rib turishi yoki 500 metr masofadan uzoqqa uchirmasligi belgilab qo'yilgan. Ko'p davlatlarda aeroportlarga 5 km ayrimlarida 8 km masofadan yaqinda uchirish taqiqlangan.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, har bir davlat o'z xududi va fuqarolarning xavfsizligini ta'minlash uchun o'z qonunchiligiga dronlarni ishlatish bo'yicha ma'muriy va jinoiy javobgarliklarni kiritishda davom etishi aniq. Dunyo hamjamiyati esa ommalashib borayotgan uchuvchisiz uchuvchi qurilmalarni ishlatish va ularni ishlab chiqarish bo'yicha yagona normativ huquqiy xujjat ishlab chiqishi tobora aniq bo'lib bormoqda. Shuning uchun dronlarni boshqa davlatlarga olib borish va ularni ishlatishdan oldin ushbu davlatlarning qonunchiligi bilan tanishib chiqish maqsadga muvofiq bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА /REFERENCES)

1. O'zbekiston Respublikasi Havo Kodeksining 1-bo'lim, 3-moddasi. <https://www.lex.uz> (murojaat sanasi 11.11.2025)
2. Научный вестник крыма, 1 (6) 2017
3. Собрание законодательства РФ. 2010 йил 14-сон, С.16-49-бет.
4. Российская газета. 2002. № С. 149-150.
5. Воздушный кодекс Российской Федерации: федер. закон РФ от 19 марта 1997 № 60-ФЗ // СЗ РФ. 24.03.1997. № 12. С.1383
6. FAA Modernization and Reform Act of 2012. Sec. 336. Special rule for model aircraft. http://www.flutopedia.com/refs/Congress_2012 (murojaat sanasi 11.01.2025)
7. Title 14 CFR Part 107, Small Unmanned Aircraft Systems. <https://www.ecfr.gov/cgi-bin> (murojaat sanasi 27.04.2025)

8. Title 14 CFR Part 47 – Aircraft registration. <https://www.ecfr.gov/cgi-bin> (murojaat sanasi 17.08.2025)
9. Low Altitude Authorization and Notification Capability. USS Operating Rules. <https://www.faa.gov/uas> (murojaat sanasi 27.10.2025)
10. <https://ec.europa.eu/transport/modes/air/news> (murojaat sanasi 19.11.2025)
11. <https://ru.wikipedia.org/wiki> (murojaat sanasi 18.11.2025)
12. <https://www.lex.uz> (murojaat sanasi 19.11.2025)
13. <https://www.tadviser.ru/index.php> (murojaat sanasi 20.11.2025)
14. <https://dronomania.ru/faq/chto-takoe-dron.html> (murojaat sanasi 19.11.2025)
15. <https://militaryarms.ru/voennaya-texnika/aviaciya/bespilotnye-letatelnye-apparaty> (murojaat sanasi 19.11.2025)